

Сергій ЧЕПАРА

ЯК ЗРОЗУМІТИ БІБЛІЮ?

Міні-посібник з герменевтики

Львів, 2021

Видання друге

Поява цієї брошури великою мірою завдячує курсу “Герменевтика” в Київському біблійному коледжі “Слово Боже”. Висловлюю подяку за участь у підготовці брошури Олегу Лозінському, Роману Реваку, Ігорю Туніку.

Будь ласка, надсилайте Ваші запитання, зауваження та побажання на адресу serhii.chepara@gmail.com

© Сергій Чепара, 2020

Усі права захищені. Змінювати, відтворювати, копіювати, тиражувати чи передавати будь-яку частину цієї публікації в будь-якому вигляді й будь-яким способом (графічним, електронним чи механічним, включаючи фотокопіювання, фотографування, сканування, розміщення в Інтернеті тощо) без письмового дозволу видавця заборонено.

Дозволяється роздрук одного примірника для власного користування з навчальною метою.

ЗМІСТ

Вступ.....	5
1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА.....	7
Що таке герменевтика?.....	9
Ісус Христос в центрі.....	17
Як читати Біблію?.....	18
Яким перекладам довіряти?.....	19
Два типи істини.....	20
Корисні поради.....	21
Історико-культурний аналіз.....	22
Лексико-синтаксичний аналіз.....	23
Теологічний аналіз.....	25
Рекомендовані ресурси.....	29
Рекомендована література.....	30
Список книг Біблії.....	33
2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.	
ЕКЗЕГЕЗА ГРЕЦЬКОГО ТЕКСТУ ФИЛИП'ЯНАМ 2:5-11.....	37
I. План книги.....	39
II. Загальний історико-культурний контекст.....	40
III. Діаграма грецького тексту частини уривку.....	41
IV. Набір існуючих професійних перекладів.....	43
V. Власний переклад.....	46
VI. Словник.....	46
VII. Словник службових частин мови.....	47
VIII. Загальні спостереження.....	48
IX. Граматичний коментар.....	48
X. Лексико-богословський коментар.....	49
XI. Зв'язок з іншими місцями Писання.....	56
XII. Бібліографія.....	57

ВСТУП

Біблія або Святе Письмо — світовий бестселер всіх часів і народів. Вона перекладена на найбільшу кількість мов та видана величезними тиражами. З того часу, як вона була написана в кінці I ст., чи була надрукована вперше у Німеччині у середині XV ст., її розгортали мільйони людей. Для багатьох вона стала близьким другом, порадником і справжнім Словом Божим, для інших — незрозумілим релігійно-містичним текстом або навіть просто збіркою дуже різних текстів. Чи дійсно Біблія це “зашифрована” книга, для якої потрібні “особливі ключі”? І так, і ні. Насправді Бог зробив Своє Слово в цілому доступним і зрозумілим. Щоб розуміти Святе Писання в першу чергу необхідна віра в Ісуса Христа — в Його божественність і в те, що Він є Син Божий, Господь, Спаситель, Відкупитель, жертва за наші гріхи. Через віру у Христа ми отримуємо Духа Святого, і саме Він допомагає нам розуміти основні істини Святого Писання. Проте, навіть маючи віру в Христа та найщиріше бажання приймати слово Боже, багато християн все ще мають певні труднощі у розумінні біблійного тексту. Чому? Річ у тім, що Біблія писалася давно. Вона не втратила актуальності, але деякі її уривки дещо тяжко зрозумілі сучасній людині, яка живе не у біблійні часи, не пасе овечок і не їздить на ослику, як дві або три тисячі років тому, а живе зараз десь у Америці чи Європі, замовляє піцу додому через смартфон, читає новини через інтернет, їздить на роботу електрокаром або працює віддалено і т.ін. Саме тому виникла потреба у *герменевтиці* — біблійній дисципліні, яка побудує мости між “тоді” і “тепер”...

1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

ЩО ТАКЕ ГЕРМЕНЕВТИКА?

“Не треба тлумачити Біблію, просто читайте і робіть, що там написано” — таку фразу автор цієї брошури чув не раз. До певної міри з нею погодитися можна, але, все ж таки, є низка випадків, коли тлумачення навіть дуже необхідне. Власне, будь-який читач будь-якого тексту (біблійного чи ні) обов’язково тлумачитиме написане/прочитане. Тому, з одного боку, ми маємо визнати, що богослови деколи “мутять воду”, коли намагаються аж надто складно пояснити прості і зрозумілі тексти, з іншого — тлумачення дуже часто необхідне і його не треба боятися.

Чому взагалі існує так багато християнських конфесій? Одна з причин — тому що існує багато тлумачень тих самих текстів Біблії. А чому існує багато тлумачень? Одна з причин — тому що існують різні принципи *як саме тлумачити текст*. Іншими словами, існують різні герменевтики.

Візьмімо, для прикладу, такі непрості місця. “Тому жінка повина мати на голові знака влади над нею, ради Анголів” (1 Кор. 11:10), “Бо що зроблять ті, хто хрестяться ради мертвих? Коли мертві не воскресають зовсім, то нащо вони ради мертвих і хрестяться?” (1 Кор. 15:29). Як нам з’ясувати, для чого ангелам, щоб християнки покривали свої голови? Зрештою, мова йде про всіх жінок, чи тільки заміжніх? А ради яких мертвих хрестилися деякі коринтяни? І нащо нам це зараз?

Немалі дискусії викликає і “Води більше не пий, але трохи вина заживай ради шлунка твого та частих недугів твоїх.” (1 Тим. 5:23). Можна вживати алкоголь чи ні? Здається, весь християнський світ тут поділився рівно навпіл, і кожна половина навіть дуже впевнена, що саме вона має рацію. “Чи ж природа сама вас не вчить, що коли чоловік запускає волосся, то безчестя для нього?” (1 Кор. 11:14) — як про це навчає природа? І чому православні священники носять довге волосся? Зрештою, що таке довге і коротке?

Можна навести ще приклади складних тем — про роль жінки в церкві, другий прихід Ісуса Христа, умовне чи безумовне спасіння, вічну безпеку чи втрату спасіння, але головне питання залишається — де шукати відповіді?

В минулому і навіть досі церкви і окремі християни нібито знаходили підтвердження багатьом цікавим ідеям, як-от, довжина спідниці, краватки, жіночі штани, рок-музика, кіно, телебачення, комп'ютер, ювелірні прикраси, танці, спільне купання, бокс, вживання свинини, носіння синтетики і багато чого іншого.

А хто має право тлумачити Біблію? В римо-католицизмі і православ'ї наголошують що Церква і тільки Церква може і повинна тлумачити Святе Писання. Що ж, до певної міри це так. Церква, як спільнота спасених людей, отримала право, обов'язок і привілей читати, поширювати і тлумачити Слово Боже. Таким чином ми визнаємо, що не світ, не світські вчені, філософи, археологи чи психологи, а саме віруючі люди мають тлумачити Святе Писання, бо саме вони отримали його, і саме вони мають Святого Духа, Який є Автор і Тлумач.

Проте не варто надмірно наголошувати на Церкві як офіційній структурі з низки причин. Церква боголюдський інститут, а це значить що вона водночас свята і грішна. Свята, тому що оправдана кров'ю Христа, грішна, тому що все ще перебуває на землі і складається з грішних людей. Церква структура неоднорідна, вона має свою внутрішню будову. Католицьку церкву очолює так званий папа римський, понтифік або римський єпископ. Саме він, на думку більшості католиків, видимий голова церкви і непомильний, коли робить заяви "з кафедри". Проте в історії ми знаємо випадки, коли було 2 чи навіть 3 папи, кожен з яких щиро вважав себе легітимним. Крім того, католицьке вчення теж змінювалося, наприклад, чистилище двічі скасовували і т.ін.

У православ'ї поширена думка, що саме православ'я і є християнством, а православна церква це і є Церква Христа. Авторитет всеправославних соборів вважається дуже високим, як і отців (східної) церкви. Здебільшого, православні християни називають Біблію Словом Божим, проте наголошують, що читати її треба лише у світлі Отців Церкви і ніяк інакше.

Протестантизм робить величезний наголос на *герменевтиці* як ключі до розуміння Святого Писання. Але треба чесно зазначити, що герменевтикою займаються все таки люди, які мають свої смаки, вподобання, конфесійну приналежність і т.д. Не варто забувати, що церква (помісна чи вселенська) це не просто громада, а і структура, служителі,

люди з дарами навчання і так далі. Один відомий і поширений культ, заснований всього 150 років тому, стверджує, що самостійно досліджує Біблію, а тому знає відповіді на головні питання. Проте Біблію досліджували і до народження їхнього лідера, засновника культу. Таким чином, ми хочемо сказати, що роль традиції теж не можна нівелювати. Все має мати своє розумне місце. Біблія це не книга, яку ми знайшли на дорозі. Біблія народилася у Церкві, і саме Церква, в цілому кажучи, володіє ключами. Перегин в будь-який бік (офіційна церква vs. індивідуальне вивчення) буде шкідливим.

Герменевтика — теорія і практика розуміння і застосування тексту. *Екзегетика* — частина герменевтики, відповідає на запитання «Що означає цей текст?». *Герменевтика* в цілому відповідає на три ключові питання:

1. Що тут написано?
2. Що це означає?
3. Що нам з цим робити?

Дуже важливо триматися порядку, тобто спочатку з'ясувати “що тут написано”, після того “що це означає”, і вже опісля — “що з цим робити”. Намагатися щось “робити” перш ніж з'ясувати “що означає” або “що означає” перш ніж “що написано” буде мати сумні наслідки — читач побачить у тексті те, чого там нема. Дати правильні відповіді на ці три питання і в правильній послідовності інколи дещо складно, тому що існують певні перешкоди.

Перешкоди для правильного розуміння тексту:

Об'єктивні: часова пірва (Біблія писалася з часів Йова і Авраама до часів Петра і Павла протягом 2000 років, тобто найстарішим книгам вже 4000 років, а найновішим 2000 р.); культурні відмінності (культура стародавнього Близького Сходу сильно відрізняється від сучасної американської, європейської, східнослов'янської чи іншої); побут (тодішні люди були оточені іншими речима, меблями, фруктами, овочами, транспортом, тваринами, ніж ми зараз).

Суб'єктивні: упередження, стереотипи, минуле, виховання дослідника, вплив середовища.

Два типи герменевтики

Загальна: включає історико-культурний процес, контекстуальний аналіз, лексико-синтаксичний аналіз, богословський аналіз. Контекстуальний аналіз включає *ближній* контекст (найближчі вірші), *дальній* контекст (поточний розділ або книга), *загальнобіблійний* контекст (ключові слова уривку у всій Біблії, інші уривки щодо ключової концепції).

Чому взагалі важливо вивчати контекст?

Наведемо такі приклади:

- “*Іванка тримає гроші в банках*”. Ваша уява може малювати банки як фінансово-кредитну установу з великими металевими шафами, зберігаються злитки золота чи валюта або трілітрові банки у погребі.
- “*Тарас взяв шаблюку і нещадно рубав панів направо і наліво*”. Можливо, мова тут йде про козака Тараса, який дійсно убивав людей, або про хлопця, який уявив себе справжнім козаком, але в руках тримав лише дерев’яну шаблю і рубав бур’яни на городі.

Насправді при дослідженні будь-якого тексту *контекст* є дуже важливим. Ми можемо брати в руки античну грецьку, римську літературу, середньовічну італійську, американську, українську чи польську літературу XIX століття або будь-які сучасні тексти (повідомлення у Viber, електронні листи, пости на facebook, статті на BBC чи Deutsche Welle), але будемо неправильно тлумачити окремі речення, якщо ігноруватимемо тему всього тексту.

Наприклад, щоб зрозуміти нам, що означає вірш “Так само й віра, коли діл не має, мертва в собі!” Як. 2:17, нам треба дослідити ближній контекст (попередні та наступні вірші), дальній контекст (все послання Якова) та загальнобіблійний контекст — всі уривки про віру, діла, мертвість і т.ін.

Якщо ми вивчаємо уривок про сім’ю, нам треба дослідити не лише місця, де згадане слово “сім’я”, а й подружжя, дім, чоловік та жінка і т.ін.

Приклади ігнорування ближнього контексту

Текст	Поширене неправильне тлумачення	Правильне контекстуальне тлумачення
<p>“І дбайте про спокій міста, куди Я вас вигнав, і моліться за нього до Господа, бо в спокої його буде і ваш спокій” Єремії 29:7</p>	<p>Нам треба молитися про мир і спокій в Україні.</p>	<p>Хоча нам треба молитися про мир і спокій в Україні, проте саме тут мова йде конкретно про ізраїльтян, які були вигнані Богом у полон у Вавілонію у 586 р. до н.е. Воля Божа полягала в тому, щоб ізраїльтяни прийняли реальність і почали жити нормальним життям у новій країні — садили виноградники, будували дома і т.ін.</p>
<p>“Я Господь, Бог твій, що з краю єгипетського тебе вивів, відчини свої уста і Я їх наповню!” Псалом 80:11</p>	<p>Проповіднику не варто готувати проповіді заздалегідь, а просто відкривати уста, і Дух Святий поведе.</p>	<p>Хоча Дух Святий дійсно веде дітей Божих, конкретно це місце взагалі не про проповідь, а про те, що Бог сильний забезпечити Ізраїля їжею, адже робив так, коли вивів його із Єгипту.</p>
<p>“Отож, будьте досконали, як досконалий Отець ваш Небесний!” Матвія 5:48</p>	<p>Бог очікує від нас досконалості.</p>	<p>Любов християн має бути до всіх людей — добрих і злих, тому що Бог любить всіх, а не зважає на особу.</p>
<p>“Бо де двоє чи троє в Ім’я Моє зібрані, там Я серед них.” Матвія 18:20</p>	<p>Коли двоє чи троє християн збираються — це вже маленька церква і Христос вже туди приходить.</p>	<p>Хоча розмір церкви дійсно не має значення, проте мова йде про церковну дисципліну. Церква зобов’язана дисциплінувати християн, що впали в гріх, і якщо вона робить так згідно зі Словом Христа, то Він підтримує її в цьому.</p>
<p>“Чого око не бачило й вухо не чуло, і що на серце людині не впало, те Бог приготував був тим, хто любить Його!” 1 Коринтянам 2:9</p>	<p>Бог приготував для християн прекрасні Небеса.</p>	<p>Хоча Бог дійсно приготував для християн нову землю і нове Небо, цей вірш говорить не про вічність, а про мудрість, яку Бог дає своїм дітям.</p>

Текст	Поширене неправильне тлумачення	Правильне контекстуальне тлумачення
<p>“До чужого ярма не впрягайтесь з невірними; бо що спільного між праведністю та беззаконням, або яка спільність у світла з темрявою?” 2 Кор. 6:14</p>	<p>Християнам не можна одружуватися з нехристиянам.</p>	<p>Хоча шлюб між християнами і нехристиянами м’яко кажучи дуже небажаний і завдасть великої шкоди християнину, в цьому місці говориться не так про шлюб, як про союз і спільність в цілому.</p>
<p>“Отож, мої любі, як ви завжди слухняні були не тільки в моїй присутності, але значно більше тепер, у моїй відсутності, зо страхом і тремтінням виконуйте своє спасіння.” Филип’янам 2:12</p>	<p>Спасіння не дається просто так, його треба заробляти ділами.</p>	<p>Спасіння вживається тут не у значенні оправдання через віру, а в значенні прогресуючого освячення. Для такого освячення християнин має виконувати певні діла і жити певним чином.</p>
<p>“Яка користь, брати мої, коли хто говорить, що має віру, але діл не має? Чи може спасти його віра?” Якова 2:14</p>	<p>Сама по собі віра не спасає. До неї необхідно додати певну кількість добрих діл.</p>	<p>Хоча Бог закликає християн виконувати добрі діла, Яків тут пише про інше. Яків наводить приклад Авраама, який вже був оправданий через віру в Божу обітницю, але згодом, через багато років, явно і публічно засвідчив свою віру, коли був готовий принести в жертву свого улюбленого сина Ісаака. Віра вдосконалюється та набуває глибшого змісту і практичності.</p>
<p>“Ось Я стою під дверима та стукаю: коли хто почує Мій голос і двері відчинить, Я до нього ввійду, і буду вечеряти з ним, а він зо Мною.” Одкровення 3:20</p>	<p>Ісус стукає до кожного людського серця.</p>	<p>Хоча ідея, що Бог пропонує спасіння через Ісуса Христа всім і кожному, а Дух Святий діє на серця всіх, є біблійною, проте тут мова йде про конкретну помісну церкву в Малій Азії. Лаодикійська церква отримала серйозні зауваження від Ісуса Христа, але Він закликає її повернутися до здорових стосунків.</p>

Спеціальна: правила, що застосовуються щодо конкретних жанрів та стилів. Основні стилі: проза (історичні книги), епістолярний (листи), поетичний (псалми), апокаліптичний (книги про майбутнє, наприклад, Даниїла, Єзекїїля, Одкровення).

Природа Святого Писання: Боже і людське слово повною мірою. Божа участь — керівництво Духа Святого людьми, що писали текст. Текст повністю точний та непомильний — в ньому нема жодної неправди, включаючи богословські, історичні та природничі теми. Саме завдяки Богу як автору Біблії ми знаємо, що Біблія вічна в тому сенсі, що містить вічні транскультурні трансчасові принципи. Біблію писав Бог, який поза часом і простором, отже, вона у певному сенсі така ж. Біблія стосується всіх людей, які жили раніше, живуть зараз чи ще житимуть, незалежно від статі, віку, професії, країни та культури.

Людська участь — особливості, характер, мова, культура, минуле, світогляд автора впливали на текст, тобто на стиль викладення думки. Наприклад, Апостол Павло пояснював дещо складніші і глибші теми богослів'я, ніж інші автори (2 Пт. 3:16). Лексика Ісаї більш насичена, ніж, наприклад, пастуха Амоса. Лексика Луки і послання Євреям лексично багатші, ніж Євангеліє, послання та Одкровення Івана.

ДУЖЕ ВАЖЛИВО: істина є лише одна єдина — це фундаментальне християнське вчення. Постмодерний світ сильно розмиває межі та постійно і всюди кричить, що у кожного своя правда. На жаль, подібні тенденції прийшли і в християнський світ. Багато проповідників чи вчителів ховаються за кліше “у християнстві є різні точки зору” або “ніхто не може знати точно”.

Наше розуміння істини може бути (і часто є) вужче та більш поверкове, ніж Боже, ми можемо наперед очікувати певного, не зовсім правильного формату відповіді, але у розумі Бога завжди є чітка відповідь на будь-яке запитання. Істина часто буває різностороння та багаторівнева, але вона єдина. Існує єдине правильне тлумачення тексту. Таким чином нам треба намагатися зрозуміти, що означає певний текст насправді, а не “що він говорить до мене”.

Припустімо, багато років тому моя мама написала мені записку. *“Синку, я їду в село, приїду ввечері. Слухайся бабусі. Довго не гуляй, до*

10 год будь вдома. Мама". Можна вигадати десятки дотепних і цікавих тлумачень, але правильним буде таке — конкретна мама написала конкретному сину записку. В ній вона пояснює, що їде у село, і мається на увазі якесь конкретне село. Мама наказує сину слухатися конкретної бабусі, прийти додому до 22.00. Таке тлумачення є найбільш прямим, буквальним та здоровим.

Хоча істина одна-єдина, але вона може бути “широка” і “вузька”, коли певне тлумачення вміщає в себе вужче “підтлумачення”. Наприклад, “Прийдіть до Мене, усі струждені та обтяжені, і Я вас заспокоюю!” (Мт. 11:28) може означати і заклик до спасіння для невіруючого, і заклик до віруючого віддати свої тягарі (труднощі) Христу. Адже заклик увірувати передбачає і заклик жити християнським життям, віддавати свої тягарі Богу. Ів. 8:32 “і пізнаєте правду, а правда вас вільними зробить!” — пізнання (увірування) Христа звільняє від покарання за гріх, але пізнання Бога в процесі християнського життя також дає свободу від гріха.

Тлумачення тексту — це наше *суб’єктивне* пояснення прочитаного. Автор тлумачення має усвідомлювати всю відповідальність перед Богом та церквою за те, як він розуміє і тлумачить текст. Беручи в руки Біблію, людина повинна представляти Божу точку зору на речі. Людське розуміння істини ніколи не буде ні повною мірою всебічним, ні найглибшим, ні абсолютно істинним. Але кожна людина повинна прагнути зрозуміти текст так, як розуміє його Бог, тобто шукати в тексті не власні, а Божі думки.

Види тлумачення: буквальне та метафоричне (власне метафоричне, прозопопез, персоніфікація, алегорія, символ). Буквальне вживання слова це найбільш типове, просте, пряме застосування. Наприклад, *золотий годинник* — це годинник з золота. У Святому Писанні у Івана 11:35 читаємо “Ісус просльозився” що буквально означає, що по щокам Ісуса стікали сльози. *Золоте серце* — це щире, добре, людяне серце. Всі ці види тлумачення мають місце у Святому Писанні, але найбільш вірні Богу люди завжди сприймали більшу частину тексту буквально. «*Дощ пішов*». Буквальне тлумачення: дощ має ноги і він пішов. Метафоричне: дощ падав. Символічне: Бог дав благословення.

Метафори в Святому Писанні: Ісус називає Себе пастирем, світлом, дорогою, дверми, виноградиною (Ів. 10:11, 14, 8:12, 9:5, 14:6, 10:7,

9, 15:1, 5). *Метафора* — фігура, засіб мови, при якому слово чи фраза з загальноприйнятим буквальним змістом вживається замість іншого слова, фрази з метою показати їхню подібність. *Уособлення* (прозопопея) — перенесення властивостей живих істот на предмети, явища природи чи абстрактні поняття, оживлення їх. *Персоніфікація* (різновид уособлення) — надання тваринам, предметам, явищам та поняттям властивостей людини, олюднення їх. *Алегорія* — конкретне інакомовне зображення предмета чи явища, що заміняє собою абстрактне поняття чи думку. *Символ* — це предметний або словесний знак, який опосередковано, умовно виражає сутність певного явища. Символ багатозначний і його тотожність з предметом не завжди очевидна. При вживанні *алегорії* увага зосереджується на зображуваному, а в *символі* — на прихованому. Метафора існує в літературі, а символ — у релігійно-філософському світогляді. Приклади символів у Біблії: ключ — влада, право; жезло — влада, сила.

Ісус буквально не пастир, Він працював теслею, але Ісус є пастирем подібно до того, як пастир пасе овечок — турбується про їхній стан, забезпечує їжею, охороняє від небезпек.

Притчу про самарянина в Лк. 10:30-37 найкраще тлумачити буквально (треба любити своїх ближніх), а Одкр. 12:1-6 символічно (жінка — Ізраїль, змії — Сатана, зорі — ангели, дитина — Месія).

Ось низка місць, де нам треба з'ясувати — буквально значення чи переносне: “святий поцілунок” (Рим. 16:16, 1 Кор. 16:20, 2 Кор. 13:12, 1 Сол. 5:26, 1 Пт. 5:26), “верблюд і голко вушки” (Мт. 19:24, Мк. 10:25, Лк. 18:25) і т.ін.

ІСУС ХРИСТОС В ЦЕНТРИ

“Я за благодаттю Божою, що дана мені, як мудрий будівничий, основу поклав, а інший будує на ній; але нехай кожен пильнує, як він будує на ній!” (1 Коринтянам 3:10) — Ісус Христос є основою будь-якого правильного вчення та богоугодного життя і служіння. Ісус Христос — втілений Бог, об'єкт поклоніння всіх християн. Ісус Христос — найвища ступінь історичного одкровення. Життя, страждання, смерть та

воскресіння Ісуса Христа — головна історична подія, основний зміст Євангелії, її невід’ємна суть. Апостоли, пресвітери та всі вчителі будують своє вчення на Ісусі Христі. Ісус Христос є основою будівлі (як церкви так і життя християнина), стовпами та стінами є служіння людей, яке виконує через них Бог.

Коли ми кажемо “Ісус Христос в центрі” ми не просто маємо на увазі, що Він дуже важливий. Ісус Христос — це Друга Особа пресвятої Трійці, Бог і Син Божий, Месія, Спаситель, Відкупитель, Господь. Це вже дуже багато, але річ не лише в тім. З герменевтичної точки зору Ісус Христос — це червона нитка Біблії. Майже в кожній книзі Біблії ми бачимо концепцію викуплення. Ісус Христос — це вирішення проблеми людського гріха. Бог святий, а людина грішна (Іс. 6:3, Римл. 3:23). Грішна людина в принципі не може наблизитися до святого Бога через релігію, традиції, обряди, моральність, молитву чи ще щось (Ав. 1:13). Бог сам придумав шлях на спасіння — послав Свого Сина на смерть за гріхи всіх людей (Ів. 3:16). Тепер Ісус Христос для нас не лише Господь і Бог, але і жертва за наші гріхи, наш первосвященник і заступник (Євр. 7:14-9:28, 1 Ів. 2:1-2). Ісус Христос помер, був похований та воскрес. Він вознісся на Небо і сидить праворуч Отця (1 Кор. 15:1-4).

З одного боку, ми не повинні всюди, до кожного тексту “приклеювати” Ісуса Христа, але з іншого — в цілому Він таки головна думка більшості текстів і Святого Писання взагалі. На практиці це означає, що Ісус Христос є і *вирішенням* нашого гріха, і Тим, Хто *освячує* нас зараз та *чекає* нас на Небесах.

ЯК ЧИТАТИ БІБЛІЮ?

- Завжди починайте з молитви.
- Не вважайте, що знаєте текст, а читайте як вперше.
- Читайте, як лист від коханої людини, тобто надавайте кожному слову великої ваги.
- Читайте щонайменше двічі. Використовуйте різні переклади — українською, російською, англійською, іншими мовами.

- Ставте запитання.
- Читайте, уявляючи місце та персонажів, ставтеся до персонажів як до справжніх людей з почуттями, світоглядом, минулим, волею і т. ін.
- Завжди майте поруч блокнот і ручку.

ЯКИМ ПЕРЕКЛАДАМ ДОВІРЯТИ?

Більшість перекладів є в цілому непоганими, хоча кожен недосконалий та має різні вади. Серед українських порадили можна Біблію пер. проф. Івана Огієнка, Святе Письмо пер. Івана Хоменка, з більш сучасних — Біблія пер. проф. Рафаїла Турконяка та Новий Завіт пер. Деркача/Духонченка, Новий Завіт пер. Юрія Попченка. З російських можна рекомендувати Російський Синодальний переклад 1876 р. або більш сучасний — Біблія Російського Біблійного Товариства (2011 р. або новіші видання). Найбільш популярними англійськими Бібліями є King James Version та New American Standard Bible. Для інтересу час від часу можна заглядати в білоруські, польські, словацькі, чеські, хорватські, болгарські, сербські переклади. Ці слов'янські мови є близькими до української, тому можуть бути корисними українському читачеві. Якщо Ви володієте німецькою, французькою, іспанською чи іншими мовами, читайте Біблії цими мовами.

Проте, будь-який переклад має недоліки. Ідеально було б знати три біблійні мови (іврит, арамейську та грецьку) так добре, щоб читати Святе Писання в оригіналі. Чи повинен кожен християнин обов'язково вивчати біблійні мови, інакше він не зрозуміє Біблію? Звісно, ні. Проте треба мати на увазі, що переклад Біблії це лише у певному сенсі Біблія, але в деякому іншому — ні. Переклад Шекспіра українською це не сам Шекспір, переклад Ліни Костенко німецькою — це не сама Костенко. Одним з недоліків будь-якого перекладу є певне “сміслові звуження”. Наприклад, 1 Кор. 7:36 містить пораду Павла: “А як думає хто про *дівчину* свою, що соромно, як вона переросте, і так мала б лишатись, нехай робить, що хоче, не згрішить: нехай заміж виходять.” Досі тривають суперечки — Павло мав на

увазі “нехай батько видає свою дочку заміж” чи “нехай наречений одружується зі своєю нареченою”. Проблема є в тому, що грецький текст є неоднозначний, тобто допускає обидві можливості (хоча сам Павло точно мав на увазі щось одне конкретне), але переклади здебільшого вже роблять вибір і не дають вибору читачеві. Наприклад NASB дає “батько — дочка”, а NIV “наречений — заручена йому дівчина”.

Не допоможуть і біблійні мови (а деколи і якісні переклади) при вивченні 2 Кор. 5:16 “Через те відтепер ми нікого не знаємо за тілом; коли ж і знали за тілом Христа, то тепер ми не знаємо вже!” Чи Павло має на увазі “ми за тілом знали Христа”, тобто знали Його як світ знає, поверхнево, не розуміючи Євангелія, чи “ми знали Христа за тілом”, тобто бачили Його у тілі під час Його земного служіння? Ще одне складне місце — Суд. 11:29-40, де Їфтах зробив обітницю принести жертву і був змушений її виконати. Ймовірно, мова там йде про те, що дочку Їфтаха було принесено в жертву, хоча текст прямо не говорить цього.

ДВА ТИПИ ІСТИНИ

Існують два типи істини: *дескриптивна* та *прескриптивна*. Дескриптивна описує істину, прескриптивна наказує, як має бути.

Безперестанку молитесь! Подяку складайте за все, бо така Божа воля про вас у Христі Ісусі. Духа не вгашайте! Не гордуйте пророцтвами! Усе досліджуючи, тримайтеся доброго! Стережіться лихого в усякому вигляді! (1 Сол. 15:17-22) — прескриптивна, наказ.

“Не хочу ж я, браття, щоб не відали ви про покійних, щоб ви не сумували, як і інші, що надії не мають. Коли бо ми віруємо, що Ісус був умер і воскрес, так і покійних через Ісуса приведе Бог із Ним. Бо це ми вам кажемо словом Господнім, що ми, хто живе, хто полишений до приходу Господнього, ми не попередимо покійних. Сам бо Господь із наказом, при голосі Архангола та при Божій сурмі зійде з неба, і перше воскреснуть умерлі в Христі, потім ми, що живемо й zostались, будемо схоплені разом із ними на хмарах на зустріч Господню на повітрі, і так

завсіди будемо з Господом. ” (1 Сол. 4:13-17) — дескриптивна, описує істину.

Біблія — Слово Боже, навіть якщо на перший погляд Апостол сам применшив авторитет своїх слів: “А це говорю вам як раду, а не як наказа... Іншим же я говорю, не Господь... Про дівчат же не маю наказу Господнього, але даю раду як той, хто одержав від Господа милість бути вірним. ” (1 Кор. 7:6, 12, 25) Фраза “я говорю, не Господь” означає, що Ісус Христос під час Свого земного служіння *не торкався цієї теми*, оскільки навчав євреїв (тобто людей, змалечку знайомих з Святим Писанням), а Павло навчає поган, змішані сім’ї (один/одна з подружжя християнин/християнка).

КОРИСНІ ПОРАДИ

- Дайте назву уривку, який Ви вивчаєте.
- Складіть спочатку загальний план уривку, потім деталізований.
- Прочитайте уривок з інтонацією.
- Використовуйте симфонію, атлас та карти, довідники, коментарі.
- Звертайте увагу на ключові слова.
- Ніколи не будуйте вчення лише на значенні грецьких слів.
- З’ясуйте “широту” чи “вужкість” тлумачення/застосування

У 1 Тимофію 3:2 і Титу 1:6 читаємо, що пресвітер/єпископ має бути “чоловіком однієї дружини”. Що це означає? Чи мова йде про “не має бути розлученим”? У християнстві існує близько десятка тлумачень, ось деякі питання, на які нам треба дати відповіді:

- чи має значення — розлучення відбулося до увірування чи після?
- чи має значення — розлучення відбулося з ініціативи дружини чи чоловіка?
- чи мова йде про вірність у шлюбі?
- чи мова йде про кількість дружин в даний момент? (наприклад, людина прийшла до Христа з ісламу або поганської релігії, де дозволяються полігамні шлюби, і на мить увірування в чоловіка вже було 2-3 дружини)

Як бачимо, деякі місця дають спектр тлумачень, а лексико-граматичний аналіз грецького тексту жодним чином не допоможе нам.

Джеремі Едмондсон дає такі основні принципи герменевтики:

- Істинність Біблії (2 Тим. 3:16, 2 Пт. 1:21);
- Спасіння лише благодаттю (Еф. 2:8-9, 2 Тим. 1:9, Титу 3:5);
- Спасенний один раз — спасенний назавжди;
- Суд “бема” стосується віруючих, а суд великого білого престолу — невіруючих (1 Кор. 3:10-15, 2 Кор. 5:10, Од. 20:11-15).

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ АНАЛІЗ

Вивчаються історичні події, культура, економіка, побут, світогляд.

Основні запитання: Хто автор тексту? Який у нього духовний статус? Для кого він писав? Які твердження часто повторює автор? Як даний уривок узгоджується з іншими думками автора? Які логічні та богословські зв'язки тут є? Чому автор написав цей текст?

Книга Рут (або Руф) — один з прикладів, як тогочасна культура стає ключем у розумінні низки текстів. “А Боаз з'їв та випив, та й стало весело йому на серці, і прийшов він покластися біля копиці. А вона тихо прийшла, і відкрила його приніжжя та й лягла. І сталося опівночі, і затремтів той чоловік, та й звівся, аж ось жінка лежить у приніжжі його! І він сказав: Хто ти? А вона відказала: Я невільниця твоя Рут. Простягни ж крило над своєю невільницею, бо ти мій родич.” (Рут 3:7-9). Для розуміння цього тексту треба знати не лише про *левіратний шлюб* (Повт. Зак 25:5-10), а й особливості тогочасної культури. Левіратний шлюб — це обов'язок найближчого родича-чоловіка одружитися на вдові. Зазвичай саме неодружений брат одружувався на вдові свого брата. Левіратний шлюб був частиною Закону Мойсея у Ізраїлі, але також частиною звичаєвого права у інших народів Близького Сходу, Азії та Африки.

ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ АНАЛІЗ

- Лексика — значення слова.
- Синтаксис — порядок слів у реченні.
- Граматика — будова речення, його внутрішні зв'язки.

Суть *лексичного* аналізу — з'ясувати, в якому значенні вжито слово у нашому випадку.

- *Що це таке?*
- *Чорні ягоди.*
- *А чому вони червоні?*
- *Тому що зелені.*

Бабуся каже до гусей: “Пішли геть, собаки!” Американець, який трохи вивчає українську мову, запитав, чому вона їх називає собаками. Бабуся: “Тому що вони, свині, весь город витоптали”.

Ці дві дотепні історії про те, як часто бувальне значення слова може запутати нас. Зелені ягоди — це незрілі, недостиглі ягоди, а чорні ягоди — це їхня власна назва. Під собаками і свиньми ми розуміємо тварин-шкідників, хоча говоримо про гусей.

Аналіз нам потрібний, щоб розуміти, що мав на увазі Бог, і щоб бути певними, що наше тлумачення правильне.

Етапи аналізу

Етап 1. Визначте загальний літературний жанр.

Етап 2. Простежте, як автор розвиває думку, як уривок пов'язаний з контекстом.

Етап 3. Визначте природний поділ тексту.

Етап 4. Визначте з'єднувальні слова між блоками тексту. Наприклад, *отже, і, бо, якщо, щоб*.

Етап 5. Визначте, що означають конкретні слова. Майте на увазі, що первинне значення слова не завжди зберігає зміст, а також що слова можуть набувати нового, духовного змісту.

A. Денотація — явне чітке значення слова.

Бабка а) деталь станка; б) гроші (*мн.*); в) старша жінка.

Конотація — лексичний відтінок слова.

B. Методи визначення значень давніх слів.

1. З'ясуйте, як це слово використовувалося у світській літературі, всій Біблії.

2. Вивчіть синоніми з метою знайти подібність.

3. З'ясуйте етимологію (походження).

а) історичні корені — гіпотеза.

б) радикальна зміна значення слів, інколи до протилежних.

Стимул — те, що мотивує. Стимул — загострена палиця для підганяння худоби.

Фіаско — поразка. Фіаско — пляшка від вина.

Секс — стать, секс — інтимна близькість.

Партнер — співвласник бізнесу, партнер — співжитель.

4. Використовуйте лексичні посібники: програми E-Sword, BibleQ, Greek NT, відповідні сайти, симфонії, лексикони, нумерації Стронга, і т. ін.

C. Визначити, яке з можливих значень автор вживає у тексті.

Наприклад, «тіло»:

1 Коринтянам 15:39 — тіло людей, скотини, пташок, риб.

1 Коринтянам 12:12 — Тіло Христове, Церква.

Дії 2:26 — тіло Давида.

Колосянам 2:18 — тілесний розум.

Римлянам 7:18 — бажання в тілі.

Івана 6:53 — тіло Сина Людського.

“Світ” в Ів. 3:16 — “людство”, а в 1 Ів. 2:15 — “система поглядів, цінностей та цілей невіруючих людей, яка бунтує проти Бога”, або “секуляризоване суспільство”.

D. Методи з'ясування авторської денотації.

1. Знайдіть визначальні пояснюючі фрази — Євреям 5:14.

2. Підмет і присудок можуть пояснювати один одного — Матвія 5:13.

3. Якщо це поезія, знайдіть синонімічний паралелізм — Псалом 102:5, антитетичний контраст — Псалом 36:20, синтетичний паралелізм — Псалом 13:2.

4. Встановіть, чи слово не є частиною ідіоми (тобто фразеологізму, крилатого вислову). Приклади ідіом: дивитися крізь пальці, сісти в калюжу, бити ногою колючку, приймати за чисту монету, рукою подати, з'їсти пуд солі, голову зламати.

Етап 6. Вивчіть паралельні місця: вербальна та смислова паралель.

Етап 7. Проаналізуйте синтаксис, він вкаже на спосіб, яким виражаються думки в граматичних формах. Якщо працюєте з текстом мовою оригіналу або іноземною мовою — з'ясуйте підмет, присудок, додаток, обставини, означення, всі граматичні особливості для іменників — рід, число, відмінок, для дієслів — час, особа, число, спосіб, стан. Якщо працюєте з текстом рідною мовою — це не аж так важливо, але все таки корисно. Побудуйте структуру речення, якщо треба, накресліть діаграму. Використовуйте посібники з граматики, підрядкові переклади, аналітичні лексикони, граматичні та екзегетичні ключі.

Етап 8. Поцікавтеся, як розуміли цей уривок інші християни до вас, в т.ч. Отці Церкви, лідери Реформації, видатні богослови, проповідники, пресвітери. Якщо більшість богословів минулого думали не так як Ви, подумайте, чому.

Етап 9. Запишіть про результати Ваших досліджень якнайпростішою мовою, уникайте складних висловів, термінів.

Етап 10. Обговоріть Ваші результати з чоловіком/дружиною, друзями, братами і сестрами в церкві.

ТЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ

Два основні запитання: як даний уривок узгоджується з загальним Божим одкровенням? Яка схема загального одкровення?

Основні теоретичні теологічні системи (герменевтичні ключі):

а) множина теологій: Біблія — збірка різних документів, які не пов'язані між собою.

- б) диспенсационалізм (dispensationalism) — буквальне тлумачення; наявність трьох епох; розрізняння Ізраїлю та Церкви; слава Божа — головна ціль у Всесвіті; прогресуюче одкровення.
- в) лютеранська теологія — протиставлення закону та благодаті: закон завжди докоряє, благодать підбадьорює;
- г) завітне богослів'я (covenant theology) — існування двох завітів: Адама та завіту благодаті, об'єднання Старого та Нового Завітів.
- г) епігенетична модель — розвиток одкровення, як дерева.

Моменти, які варто врахувати:

1. Божі принципи.
2. Божа благодать.
3. Боже спасіння.
4. Божа праця в людях.

Дуже важливо розрізнити Божі принципи і Божі закони. Божі принципи — це загальні природні та суспільні закони, які відкриває нам Бог. “Прийде пишність, та прийде і ганьба, а з сумирними мудрість.” (Пр. 11:2) — Бог констатує, що в цілому, здебільшого працює такий принцип, і заохочує взяти його до уваги.

“Буває, дорога людині здається простою, та кінець її — стежка до смерти” (Пр. 14:12, 16:25).

“Лагідна відповідь гнів відвертає” (Пр. 15:1).

Концепція благодаті

Благодать — не просто протилежність закону. Благодать — частина вселенського закону. Бог милує, бо Він має право милувати. У Старому Завіті слово «благодать» присутнє 250 разів. Благодать — це незаслужена прихильність, ласка.

Концепція закону

Закон даний в контексті милосердя. Аспекти закону: моральний, церемоніальний, цивільно-кримінальний. Цілі закону: показати різницю між правильним і неправильним; педагог або супроводжувач дитини (спрямовує, веде, скеровує, як педагог у Стародавній Греції був тим, хто вів дитину господаря з дому до школи і назад та ніс її речі) до Христа;

статут благочестивого життя. Ми не під законом: ми не під церемоніальним законом — він виконаний; ми не під цивільним — ми не Ізраїль; ми не під моральним — Христос помер за нас (Галатам 3:22-23). Але Закон Мойсея показує нам характер Бога, Його ставлення до людства, Його принципи, цінності.

Концепція спасіння

- Через пролиття крові — в Старому і Новому Завітах.
- Жертви тварин і пролиття крові вказували на остаточне викуплення — Євреям 10:1-10.
- Святі Старого Завіту оправдовувалися вірою, а не ділами, але об'єкт віри міг змінюватися.
- Закон і благодать — не взаємовиключні, а взаємодоповнюючі компоненти.
- В Новому Завіті віра в Божу жертву — основа спасіння.
- Спасіння (в значенні оправдання) — це дар від Бога без людських діл та заслуг.

Етапи теологічного аналізу

- Виробити власний погляд на природу стосунків Бога і людини.
- Визначити, як цей погляд впливає на розуміння даного уривку.
- Оцінити об'єм богословських знань.
- З'ясувати, яким значенням володів уривок для отримувачів.
- Вивчити доступні матеріали, коментарі.

Культурність і транскультурність

Біблія *культурна*, бо писалася в певній культурі, але Біблія і *транскультурна*, бо вона — це вічне Слово Боже, яке стосується всіх культур і народів. Ми повинні на прикладі певних культурних моментів побачити вічні Божі принципи. Наприклад, “Вітайте один одного поцілунком любови.” 1 (Пт. 5:11) — вітати один одного так, як прийнято у нашій культурі. 1 Кор. 11 — загальний принцип, суть якого “Тому жінка повинна мати на голові знака влади над нею, ради Анголів.” (в. 10) та “Хочу ж я, щоб ви знали, що всякому чоловікові голова Христос, а жінці голова чоловік, голова ж Христові Бог.” (в. 3) — жінка повинна демонструвати свою покору чоловікові. “Кожен чоловік, що молиться чи пророкує

з головою покритою, осоромлює він свою голову.” (1 Кор. 11:4), але ми знаємо, що всі євреї моляться з покритою головою.

Принципи тлумачення прозових книг Святого Писання

- Бог завжди головний персонаж, навіть якщо Він не діє явно.
- Історичні книги не навчають доктрин, а ілюструють їх.
- Історія — це «як все було», а не «як все має бути».
- Не треба шукати в Біблії небіблійну мораль.
- Дотичне розуміння уривку — це не алегоричне. *Рут 1:16* — «Бог твій — мій Бог» — Рут прийняла віру Ноомі.

Причини неправильного розуміння Святого Писання

- Шукаємо інформацію, яка нам підійде. (Ейсзегетика — надягання своїх поглядів на текст Біблії).
- Нетерплячі, не хочемо вивчати Біблію цілісно.
- Зациклені на улюблених темах (наприклад, благодать, віра, оправдання, дари, конфлікти, ідоли, духовний ріст і т.ін.).
- Біблія розглядається як книга інструкцій, а не як книга і принципів, і інструкцій.
- Надмірна алегоризація.
- Деконтекстуалізація.
- Фальшиве об'єднання уривків Святого Писання, бачимо паралелі там, де їх нема.
- Перевизначення термінів, перетлумачення (наприклад, “бог” — це дуже сильна істота, “любов” — це толерантність).
- Моралізація — пошук моралі у будь-якому уривку.
- Ігноруємо історичне богослів'я (тлумачення Отців Церкви, богословів, служителів і т.ін.), вигадуємо власне, унікальне тлумачення.
- Надмірне занурення у текст: за деревами лісу не бачимо. Ми не бачимо універсальних Божих принципів, а лише конкретну ситуацію, конкретну аудиторію і т.д.

Особливості проблем тлумачення

- Тексти Святого Писання інколи стосуються проблем I століття, які не завжди мають місце у XXI столітті.

- В Святому Писанні містяться несуттєві деталі — їжа, одяг, предмети побуту: “Як будеш іти, то плаща принеси, що його я в Троаді залишив у Карпа, і книжки, особливо пергаменові.” (1 Тим. 4:13.)
- Не кожен уривок має пряме застосування для нас: потоп в Бт. 6:13-22, хоча все написано нам на науку (Рим. 15:4, 1 Кор. 10:11). Таких уривків доволі багато, особливо у Старому Завіті. Це означає, що застосування хоч і є частиною герменевтики, але далеко не завжди головною. Ми не повинні постійно намагатися шукати “практичність” в кожному уривку чи, навпаки, відкидати деякі уривки, які нам здаються не дуже практичними.

Принципи тлумачення історичної книги Дії Святих Апостолів

- Не варто сприймати певні речі як правила, за якими нам слід жити (наприклад, Дії 4:34-35 — християни радо ділилися майном, але Петро визнає приватну власність у Дії 5:4).
- З новозавітного життя нам треба брати суть, принципи, а не сліпо копіювати форму.
- Унікальність перехідного періоду — вже не епоха Ізраїлю, але ще не епоха Церкви.
- Унікальність дії і служіння Святого Духа.

РЕКОМЕНДОВАНІ РЕСУРСИ

1. <https://bible.by/>
2. <https://www.biblegateway.com/>
3. <http://biblezoom.ru/>
4. <https://bibleonline.ru/>
5. <https://biblehub.com/>
6. <http://textusreceptusbibles.com/>
7. <https://scienceandapologetics.com/>
8. <https://www.bibliya.net.ua/>
9. <https://dobroizlo.com.ua/>

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Герменевтика

1. Гордон Д. Фи. Как читать Библию и видеть всю ее ценность / Гордон Д. Фи, Дуглас Стюарт. — Ровно: Логос, 2002. — 199 с.
2. Кук Р. Обзор истории и методов толкования Библии / Рональд Кук. — Одесса: Тюльпан, 2009. — 238 с.
3. Верклер Г. Герменевтика. Принципы и процесс толкования Библии / Генри А. Верклер.
4. Райкен Л. Библия как памятник художественной литературы / Лиланд Райкен. Киев-С.Петербург: МАХИШ, 2002. — 266 с.
5. Прокопчук А. Библейская герменевтика или ключ к пониманию Библии / Андрей Прокопчук. — Брестская типография, 2000. — 124 с.
6. Карсон Д. Экзегетические ошибки / Дональд Карсон. — Минск: Позитив-центр, 2013. — 156 с.
7. Эдмондсон Д. Приступая к изучению. Основы понимания Библии / Джереми Эдмондсон. — Allen, Texas — Kyiv, Ukraine: Bold Grace. — 30 с.
8. Блэк Д. Использование греческого языка Нового Завета в служении / Черкаскы: Смирна, 2004. — 134 с.
9. Пахаренко В. Основы теорії літератури / Василь Пахаренко. — Київ: Генеза, 2007. — 296 с.

Біблійні тексти мовами оригіналу

1. Hodges Z. The Greek New Testament according to the Majority Text / Zane C. Hodges, Arthur L. Farstad. — Nashville: Thomas Nelson Publishers, 1985. — 810 с.
2. Kittel R. Biblia Hebraica Stuttgartensia / R. Kittel. — Deutsche Bibelgesellschaft, 1997. — 1574 с.

Навчальні Біблії

1. Ryrie Study Bible. Charles Caldwell Ryrie, Th.D., PhD. / Chicago: Moody Press, 1995. — 2276 с.
2. NKJV Study Bible. Earl D. Redmacher, Th.D. / Thomas Nelson, 2007. — 2016 с.

3. Учебная Библия с комментариями Джона МакАртура. Словянское евангельское общество, 2004. — 2201 с.

Текстологія

1. Мецгер Б. Текстология Нового Завета / Брюс Мецгер. — Москва: ББИ, 1996. — 325 с.

Богослів'я

1. Райри Чарльз. Основы богословия / Чарльз Райри. — Одесса: Христианское просвещение, 2008. — 656 с. — ISBN 5-87727-043-5.
2. Тіссен Генрі Кларенс. Лекції з систематичної теології / Генрі Кларенс Тіссен. — Едмонтон, 2001. — 437 с. — ISBN 966-7450-45-7.
3. Еннс Пол. Підручник з богослів'я / Пол Еннс. — Львів: Благовісник Галичини, 2003. — 758 с.
4. Колб Р. Християнська віра в Лютеранському викладі / Роберт Колб. — Duncaville, USA: World Wide Printing, 2000. — 314 с.
5. Форлайнс Ф.Л. Библийская систематика / Ф. Лерой Форлайнс. — Санкт-Петербург: Библия для всех, 1996. — 272 с. ISBN 5-7454-0095-1
6. Мак-Грат Алистер. Введение в христианское богословие / Алистер Мак-Грат. — Одеса: Богомисліє, 1998. — 493 с.
7. Майєрс Джеймс. Сотериологія / Джеймс Майєрс. — 2010, 38 с.
8. Чепара С. У що вірять християни? Відповідаємо на запитання / Сергій Чепара. — Львів, 2019. 302 с.
9. Ходжес З. Цілком безплатно / Зейн Ходжес. — Grace Abroad, 2016. — 216 с.
10. Ходжес З. Облога Євангелія / Зейн Ходжес. — Grace Abroad, 2016. — 206 с.
11. Гатри Д. Введение в Новый Завет / Дональд Гатри. — Санкт-Петербург: Библия для всех, 2005. — 800 с.

Апологетика

1. Келер В. А Біблія таки права / Вернер Келер. — Львів: Свічадо, 2009. — 400 с.
2. Вебер З. Достоверна ли Библия? / Зидгфрид Вебер. — Verlagsbuchhandlung, 2002. — 140 с.

3. Паш Р. Богодухновенность и авторитет Библии / Рене Паш. — Германия: Миссия Вестник Мира, 1997. — 280 с.
4. Мак-Дауелл Джош. Нові незаперечні свідчення, що потребують вироку / Джош Мак-Дауелл. — Черкаси: Стефанус, 1999. — 1106 с.

Коментарі

1. Даллаская Теологическая Семинария. Толкование ветхозаветных книг. Толкование новозаветных книг. / Ред. Платон Харчлаа. — Библейская кафедра, 1992. Том 1-5.

Огляд Біблії

1. Барщевський Т. Вступ до біблійних наук / Тарас Барщевський. — Львів: Свічадо, 2013 р. — 304 с. ISBN 978-966-395-039-6
2. Форлайнз Л, Писирилли Р. Обзор посланий Павла / Форлайнз Лерой, Писирилли Роберт — 224 с.
3. Моузес Питер. Главные темы Библии / Питер Моузес. — Луцьк: Християнське життя, 1999. — 186 с.
4. Wilkinson B. Talk thru the New Testament / Bruce Wilkinson, Kenneth Boa. — Nashville: Thomas Nelson Publishers.
5. Мензійс В. Розуміння часів Христа / Вілліам Мензійс. — Спрінгфілд, Міссурі, США, 1991. — 104 с.
6. Стиліянопулос Т. Новий Завіт. Православний погляд / Теодор Стиліянопулос. — Львів: Видавництво УКУ. — XVI + 196 с. ISBN 966-8197-21-6.
7. Тенні Меррил С. Обзор Нового Завета / Меррил С. Тенні. — 434 с.
8. Пелікан Я. Кому ж належить Біблія? / Ярослав Пелікан. — Київ: Дух і літера, 2011. — 386 с.
9. Філіппович В. Великі пророки / Валерій Філіппович. — 94 с.
10. Соловій Р. Історичні книги / Роман Соловій. Львів: ЛБС, 2003. — 125 с.
11. Вамош М. Быт во дни Иисуса Христа / Мириам Файнберг Вамош. — УБО, 2004. — 102 с.
12. Кусьнеж В. Світ Біблії. Подорож Батьківщиною Ісуса Христа. / Володимир Кусьнеж. — Київ: Кайрос, 2017. — 300 с.
13. Дрейн Д. Путеводитель по Ветхому Завету / Джон Дрейн. — Москва: Триада, 2007. — 464 с.

Довідники, атласи

1. Ринекер Ф., Майер Г. Библейский словарь Брокгауза / Фритц Ринекер, Герхард Майер. РБО, 1999. — 1120 с.
2. Геллей Г. Біблійний довідник Геллея / Генрі Г. Геллей. — Торонто: Всесвітня християнська місія, 1985. — 856 с.
3. Костів К. Біблійний довідник / Д-р К. Костів. — Торонто, 1996. — 225 с.
4. Нюстрем Э. Библейский словарь / Эрик Нюстрем. — Санкт-Петербург: Библия для всех, 2011. — 518 с.
5. Причард Д. Атлас біблійної історії / Джеймс Причард. — Київ: Картографія, 2010. — 192 с.
6. Даули Тим. Библейский атлас / Тим Даули. — Санкт-Петербург: РБО, 2003. — 95 с.
7. Уилсон Н., Тейлор Л. Сборник библейских карт и таблиц. / Нейл Уилсон, Линда Тейлор. — Санкт-Петербург: Библия для всех, 2004. — 606 с.

СПИСОК КНИГ БІБЛІЇ**Книги Старого Завіту***I. П'ятикнижжя Мойсеєве*

1. Перша книга Мойсеєва: Буття (1 М.)
2. Друга книга Мойсеєва: Вихід (2 М.)
3. Третя книга Мойсеєва: Левит (3 М.)
4. Четверта книга Мойсеєва: Числа (4 М.)
5. П'ята книга Мойсеєва: Повторення Закону (5 М.)

II. Книги історичні

1. Книга Ісуса Навина (Книга Єгошуї) (Єг.)
2. Книга Суддів (Суд.)
3. Книга Рут (Рут)
4. Перша книга Самуїлова (1 Сам.)
5. Друга книга Самуїлова (2 Сам.)
6. Перша книга царів (1 Цар.)
7. Друга книга царів (2 Цар.)
8. Перша книга хронік (1 Хр.)

9. Друга книга хронік (2 Хр.)

10. Книга Ездри (Езд.)

11. Книга Неемії (Неем.)

12. Книга Естер (Ест.)

III. Книги навчальні і поетичні

1. Книга Йова (Йов)

2. Книга Псалмів (Пс.)

3. Книга Приповістей Соломонових (Пр.)

4. Книга Еклезіястова (або Проповідника) (Екл.)

5. Пісня над піснями (Соломонова пісня над піснями) (Пісн.)

IV. Книги пророцькі

а) Книги великих пророків

1. Книга пророка Ісаї (Іс.)

2. Книга пророка Єремії (Єр.)

3. Плач Єремії (Плач)

4. Книга пророка Єзекіїла (Єз.)

б) Книги малих пророків

1. Книга пророка Даниїла (Дан.)

2. Книга пророка Осії (Ос.)

3. Книга пророка Йоїла (Йоїл)

4. Книга пророка Амоса (Ам.)

5. Книга пророка Овдія (Овд.)

6. Книга пророка Йони (Йона)

7. Книга пророка Михея (Мих.)

8. Книга пророка Наума (Наум)

9. Книга пророка Авакума (Ав.)

10. Книга пророка Софонії (Соф.)

11. Книга пророка Огії (Ог.)

12. Книга пророка Захарія (Зах.)

13. Книга пророка Малахії (Мал.)

Книги Нового Завіту

I. Чотири Євангелія

1. Євангеліє від св. Матвія (Мт.)

2. Євангеліє від св. Марка (Мр.)

3. Євангеліє від св. Луки (Лк.)
4. Євангеліє від св. Івана (Ів.)

II. Книга історична

1. Дії святих апостолів (Дії)

III. Послання апостола Павла

1. Послання св. апостола Павла до римлян (Рим.)
2. Перше послання св. апостола Павла до коринтян (1 Кор.)
3. Друге послання св. апостола Павла до коринтян (2 Кор.)
4. Послання св. апостола Павла до галатів (Гал.)
5. Послання св. апостола Павла до ефесян (Еф.)
6. Послання св. апостола Павла до филип'ян (Фил.)
7. Послання св. апостола Павла до колосян (Кол.)
8. Перше послання св. апостола Павла до солунян (1 Сол.)
9. Друге послання св. апостола Павла до солунян (2 Сол.)
10. Перше послання св. апостола Павла до Тимофія (1 Тим.)
11. Друге послання св. апостола Павла до Тимофія (2 Тим.)
12. Послання св. апостола Павла до Тита (Тит.)
13. Послання св. апостола Павла до Филимона (Филим.)
14. Послання до євреїв (Євр.)

IV. Соборні послання

1. Соборне послання св. апостола Якова (Як.)
2. Перше соборне послання св. апостола Петра (1 Петр.)
3. Друге соборне послання св. апостола Петра (2 Петр.)
4. Перше соборне послання св. апостола Івана (1 Ів.)
5. Друге соборне послання св. апостола Івана (2 Ів.)
6. Третє соборне послання св. апостола Івана (3 Ів.)
7. Соборне послання св. апостола Юди (Юд.)

V. Книга пророцька

1. Об'явлення св. Івана Богослова (Об.)

2. ПРАКТИЧНА ЧАСТИНА.
ЕКЗЕГЕЗА ГРЕЦЬКОГО ТЕКСТУ
ФИЛИП'ЯНАМ 2:5-11

Тема уривку: смирення Христа.

Екзегетика (εξηγητικά, від εξηγῶμαι — пояснювати, тлумачити) — теорія і мистецтво пояснення значення тексту.

I. ПЛАН КНИГИ

1. Привіт церкві (1:1-2)
2. Молитва Павла за церкву в Филипах (1:3-11)
3. Проповідь Євангелія (1:12-19)
4. Христос в житті Павла (1:20-26)
5. Павло підбадьорює церкву (1:27-30)
6. Побожне життя (2:1-4)
7. Христос — приклад (2:5-11)
 - a) *Смирення Христа* (2:5-9)
 - b) *Возвеличення Христа* (2:10-11)
8. Радійте (2:12-18)
9. Тимофій (2:19-24)
10. Епафродит (2:25-30)
11. Непотрібність обрізання (3:1-6)
12. Христос — найвища цінність (3:7-21)
13. Радість у Господі (4:1-9)
14. Участь филип'ян у житті Павла (4:10-19)
15. Привіт (4:20-23)

II. ЗАГАЛЬНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ*

Місто Филипи було розташоване на той час в провінції Римської імперії — Македонії. Филипи заснував батько Олександра Македонського Филип II в 356 році до н.е.. Місто пережило слов'янське вторгнення, потім (547 р. н.е.) чуму, в 619 р. землетрус. 838 р. — захоплене болгарами, 850 р. — візантійці повертають собі місто. В XI-XII ст. розвиток міста, в 1204 р. — під владою сербів. З XVI ст. — зруйноване. Руїни знаходяться 8 км біля сучасного міста Кавала (Kavala) в Греції. В місті проживало багато греків та римлян і небагато євреїв. Можливо, в Филипах було більше 10 єврейських сімей, оскільки там не було синагоги (Дії 16:12-15).

Автор послання — Апостол Павло — пише його з в'язниці (1:7, 13, 17). Це одне з чотирьох в'язничних послань — поряд з посланнями до Ефесян, до Колосян та Филімону.

Послання називають «єдиним позитивним» через те, що Апостол не робить жодних зауважень церкві, окрім 4:2-3 стосовно Еводії та Синтихії «думати однаково у Господі».

«Радісне послання» — «радість», «радіти» вживається 13 разів в посланні — 1:4, 1:18*2, 1:25, 2:2, 2:17, 2:18, 2:28, 3:1, 4:1, 4:4*2, 4:10 як іменники або дієслова. Інша унікальність послання в тому, що автор робить великий наголос на думках християнина (Филип'ян 2:5, 4:6). Також очевидно, що Павло мав близькі стосунки з членами церкви.

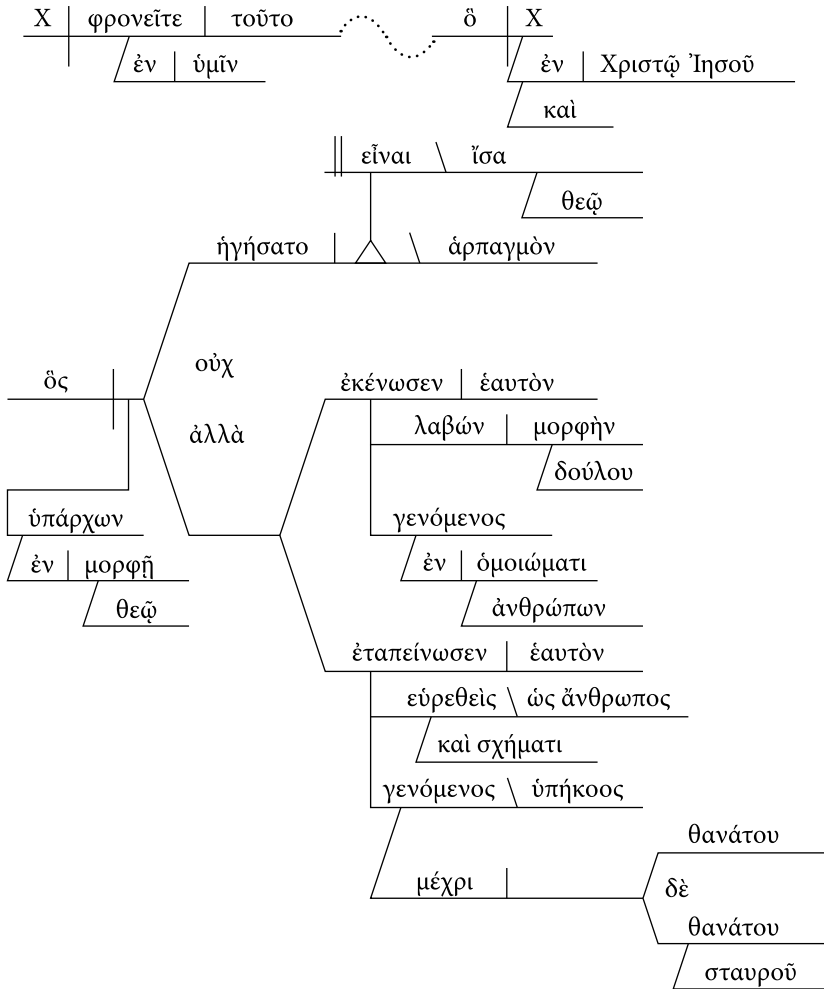
Дії 16:9-31 — Павло особисто відвідав місто, де й заснував церкву. Можливо, це була перша європейська церква. Церква в Филипах була єдиною, яка фінансово підтримувала служіння Павла — Фил. 4:15-17, 1 Кор. 11:9. Апостол Павло фізично працював і служив доти, поки не настала можливість трудитися повною мірою проповіддю Євангелії — Дії 18:2-5.

Приблизний час написання — 60-61 р.

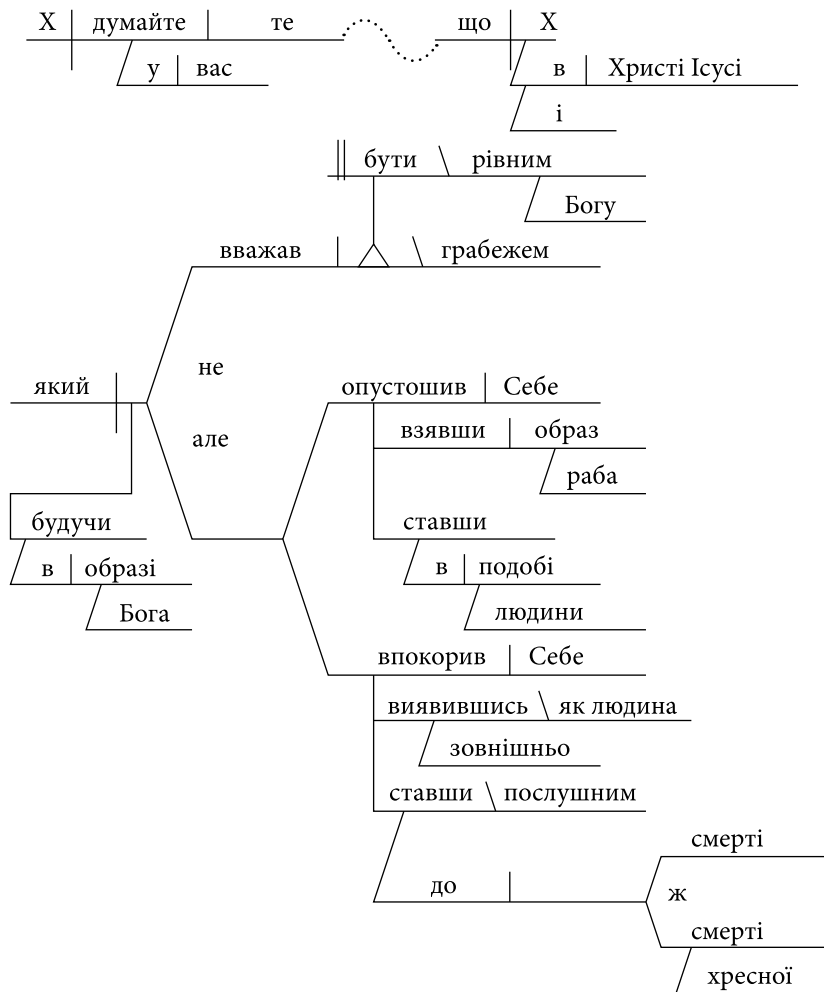
* Меррилл С. Тенні. *Обзор Нового Завета.*

Дональд Гатри. *Введение в Новый Завет.* Санкт-Петербург: Библия для всех, 2005. — 800 с.

III. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΓΡΕЦЬΚΟΓΟ ΤΕΚΣΤУ ЧΑСТΙΝИ УΡΙВКУ

Переклад діаграми

IV. НАБІР ІСНУЮЧИХ ПРОФЕСІЙНИХ ПЕРЕКЛАДІВ

Плекайте в собі ті самі думки, що були і в Христа Ісуса. Він, маючи Божу природу, не вважав за здобич бути рівним Богові, але принизив самого себе, прийняв вигляд раба, став подібним до людини, і в подобі з'явився як людина; упокорив себе, став слухняним аж до смерти, — і то до смерти хресної. Тому Бог підніс його, дав йому ім'я понад усяке інше ім'я, щоб перед ім'ям Ісуса вклонилося кожне коліно — і небесних, і земних, і підземних; і щоб кожною мовою визналося, що Ісус Христос — це Господь на славу Бога Батька!

Рафаїл Турконяк

Нехай у вас будуть ті самі думки, що й у Христі Ісусі! Він, будучи в Божій подобі, не вважав за захват бути Богові рівним, але Він умалив Самого Себе, прийнявши вигляд раба, ставши подібним до людини; і подобою ставши, як людина, Він упокорив Себе, будучи слухняний аж до смерти, і то смерти хресної... Тому й Бог повищив Його, та дав Йому Ім'я, що вище над кожне ім'я, щоб перед Ісусовим Ім'ям вклонялося кожне коліно небесних, і земних, і підземних, і щоб кожен язик визнавав: Ісус Христос то Господь, на славу Бога Отця!

Іван Огієнко, 1962

Плекайте ті самі думки в собі, які були й у Христі Ісусі. Він, існуючи в Божій природі, не вважав за здобич свою рівність із Богом, а применшив себе самого, прийнявши вигляд слуги, ставши подібним до людини. Подобою явившись як людина, він понизив себе, ставши слухняним аж до смерти, смерти ж — хресної. Тому і Бог його вивищив і дав йому ім'я, що понад усяке ім'я, щоб перед іменем Ісуса всяке коліно приклонилося на небі, на землі й під землею, і щоб усякий язик визнавав, що Ісус Христос є Господь на славу Бога Отця.

Іван Хоменко, 1963

Так бо нехай думаєть ся у вас, як і в Христї Ісусї, котрий, бувши в образї Божому, не вважав хижацтвом бути рівним Богу; тільки ж умалив себе, прийнявши вид слуги, бувши в подобї чоловічому, і здававшись видом, яко чоловік, принизив себе, бувши слухняним аж до смерти, смерти ж хрестної. Тим же і Бог Його високо возніс, і дав Йому імя, більше всякого імени, щоб в імя Ісусове приклонилось усяке колїно, що на небї, і на землї, і під землею, і щоб усякий язык визнавав, що Господь Ісус Христос у славу Бога Отця.

П. Куліш, І. Пулюй, І. Левицький, 1903

Бо в вас мають бути такі ж думки, які були й у Христа Ісуса. Він, маючи єство Бога, не вважав захватом Свою рівність Богу, але понизив Себе, прийнявши єство раба, народившись у людській подобї, і, з'явившись у вигляді людини, смирив Себе, ставши слухняним до смерті, тобто хрестної смерті. Тому Бог і високо підніс Його, й дав Йому ім'я, вище за всяке ім'я, щоб перед іменем Ісуса схилилося кожне колїно тих, що на небї, на землї й під землею, і щоб кожен язык визнав, що Ісус Христос — Господь, для слави Бога Отця.

Юрій Попченко, 2008

Ибо в вас должны быть те же чувствования, какие и во Христе Иисусе: Он, будучи образом Божиим, не почитал хищением быть равным Богу; но уничижил Себя Самого, приняв образ раба, сделавшись подобным человекам и по виду став как человек; смирил Себя, быв послушным даже до смерти, и смерти крестной. Посему и Бог превознес Его и дал Ему имя выше всякого имени, дабы пред именем Иисуса преклонилось всякое колено небесных, земных и преисподних, и всякий язык исповедал, что Господь Иисус Христос в славу Бога Отца.

Російський Синодальний Переклад, 1876

Let this mind (думки) be in you, which was also in Christ Jesus: Who, being in the form (форма) of God, thought it not robbery (крадіжка) to be equal (рівний) with God: But made himself of no reputation (безславний), and took upon him the form of a servant, and was made in the likeness (подібність) of men: And being found in fashion (вид, форма) as a man, he humbled (усмирив) himself, and became obedient (став слухняний) unto

death, even the death of the cross. Wherefore God also hath highly exalted (підніс) him, and given him a name which is above every name: That at the name of Jesus every knee should bow (поклонитися), of things in heaven, and things in earth, and things under the earth; And that every tongue should confess that Jesus Christ is Lord, to the glory of God the Father.

King James Version, 1611

Have this attitude (ставлення) in yourselves which was also in Christ Jesus, who, although He existed (існував) in the form of God, did not regard (ставився) equality (рівність) God a thing to be grasped (міцно тримати), but emptied (спустошив) Himself, taking the form of a bond-servant, {and} being made in the likeness of men. Being found in appearance (з'явлення) as a man, He humbled (усмирив) Himself by becoming obedient (ставши слухняний) to the point of death, even death on a cross. For this reason also, God highly exalted Him, and bestowed (помістив) on Him the name which is above every name, so that at the name of Jesus EVERY KNEE WILL BOW (поклонитися), of those who are in heaven and on earth and under the earth, and that every tongue will confess that Jesus Christ is Lord, to the glory of God the Father.

New American Standard Bible, 1995

Ein jeglicher sei gesinnt, wie Jesus Christus auch war: welcher, ob er wohl in göttlicher Gestalt (форма) war, hielt er's nicht für einen Raub (пограбування), Gott gleich (рівний) sein, sondern entäußerte (применшив, відрікся) sich selbst und nahm Knechtsgestalt (слуга) an, ward gleich (рівний) wie ein anderer Mensch und an Gebärden (входження) als ein Mensch erfunden (знайдений); er erniedrigte sich selbst und ward gehorsam (слухняний) bis zum Tode, ja zum Tode am Kreuz. Darum hat ihn auch Gott erhöht (підвищив) und hat ihm einen Namen gegeben, der über alle Namen ist, daß in dem Namen Jesu sich beugen aller derer Kniee, die im Himmel und auf Erden und unter der Erde sind, und alle Zungen bekennen sollen, daß Jesus Christus der HERR sei, zur Ehre Gottes, des Vaters.

Martin Luther, 1545

V. ВЛАСНИЙ ПЕРЕКЛАД:

Майте такі ж думки, як і в Христі Ісусі, який, будучи в образі Бога, не вважав за грібж бути рівним Богу, але спустошив Себе, взявши образ раба, ставши подібним до людини, і став зовнішньо як людина, Він упокорив Себе, будучи покірний до смерті, смерті ж хресної. Через це Бог Його дуже підвищив, і дав Йому ім'я, вище всякого імені, щоб перед іменем Ісуса всяке коліно поклонилося, небесних, земних і підземних, і кожен язик визнавав, що Господь Ісус Христос є на славу Бога Отця.

VI. СЛОВНИК

φρονέω	Відчувати, бути свідомим, думати
μορφή	Вид, образ, форма, зовнішність, видимість, лат. forma
ὑπάρχω	Починати, робити, допомагати, бути в наявності, ставати-ся, бути присутнім
ἄρπαγμός	Викрадення, грабіж, крадіжка
ἡγέομαι	Йти вперед, вести, керувати, управляти, стояти на чолі, командувати, мати перевагу, вважати, признавати, вірити, вважати за потрібне, шанувати
εἶμι	Бути
ἴσος	Рівний, однаковий, такий самий, чисельно рівний, рівноправний, справедливий, байдужий, постійний
κενόω	Робити порожнім, спустошувати, забирати, залишати, покидати, добувати, вибирати, витратити
δοῦλος	Раб, невільник, прислуга
λαμβάνω	Брати, захоплювати, заволодіти, нести геть, забирати, приймати, зв'язувати, зустрічати, накладати, сприймати, засвоювати, оцінювати, вважати, отримувати, придбати, досягати
ὁμοίωμα	Подоба, зображення, образ, подібність
γίνομαι	Бути, ставати, народжуватися, відбуватися

σχῆμα	Вид, зовнішність, фігура, форма, позиція, зовнішній вигляд, становище, роль
εὐρίσκω	З'ясовувати, отримувати, придбати, відкривати, придумувати, винаходити, задумувати, приносити прибуток
ταπεινῶω	Умалияти, принижувати, смиряти
ὑπήκοος	Послушний, покірний, підданий
θάνατος	Смерть, вбивство, вирок,
σταυρός	Кіл, паля, хрест
ὑπερψῶω	Дуже підвищив
χαρίζομαι	Бути приємним, робити приємне, догоджати, подобатися, віддаватися, погоджуватися, дозволяти, охоче давати, надавати, відпускати, прощати
ὄνομα	Ім'я, назва, слово, відмовка, термін, власне ім'я
γόνυ	Коліно, вузол
κάμπτω	Гнути, згинати, округляти, смиряти, підчиняти
ἐπουράνιος	Небесний, небожитель
ἐπίγειος	Наземний, земний
καταχθόνιος	Підземний
γλῶσσα	Язык, мова, слово, говір, діалект
ἔξομολογέω	Погоджуватися, обіцяти, зізнаватися
κύριος	Володар, законний, встановлений, назначений, визначений, сильний, могутній, головний, найважливіший, повелитель, пан, господар, опікун
δόξα	Думка, уява, очікування, плід уяви, марне знання, слава, ім'я, репутація, блиск, сіяння, яскравість, вища влада
θεός	Бог
πατήρ	Отець, творець, автор, капітал

VII. СЛОВНИК СЛУЖБОВИХ ЧАСТИН МОВИ

εν	В
τουτο	Це

ὁ, ὅς	Той, який
οὐχ	Не
ἀλλὰ	Але
ὡς	Як
μέχρι	До
διό	Тому
παν	Всякий, кожен
ἵνα	Щоб

VIII. ЗАГАЛЬНІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ

Ціль написання уривку: навчити смиренню на прикладі Ісуса Христа.

Жанр книги: лист до церкви, що на шкалі особистісності займає місце поруч з посланням Филимоном та 2 до Тимофія.

Тип істини в уривку: припис (prescribing) та опис (description).

Принцип застосування: транскультурний.

IX. ГРАМАТИЧНИЙ КОМЕНТАР**

Фил. 2:6 «Який, хоча перебував у вигляді Бога».

Дієприслівник ὑπάρχω тут можна розглядати або як доступу, або причини. Значення доступу точно не має переваги в даному тексті. В Фил. 2:6-7 є дві проблеми, що пов'язані з розумінням дієприслівника. По-перше, звісно, граматична проблема: чи є цей дієприслівник доступу чи причини. По-друге, це лексична проблема: чи означає ἀρταυμός у вірші 6 «крадіжку» чи «те, що потрібно схопити». Граматика і лексика впливають одне на інше, і їх неможливо розглядати незалежно одне від іншого. Таким чином, якщо ὑπάρχω [дієприслівник] причини, то

** Даниел Б. Уоллас. *Углубленный курс грамматики греческого языка*. Новосибирская библейская богословская семинария. 2010, — 858 с. ISBN 978-5-9902130-1-2

ἀρπαγμός означає «крадіжка» — «Який, оскільки Він перебував у вигляді Бога, не вважав рівність Богу крадіжкою»; якщо ὑπάρχω доступу, то ἀρπαγμός означає «те, що потрібно схопити» — «Який, хоча і перебував у вигляді Бога, не вважав рівність з Богом тим, що потрібно схопити». Наскільки б привабливим не був перший варіант, цього недостатньо. Врешті решт цей вірш не слід тлумачити ізольовано, а його варто розглядати в світлі вірша 7: «але Він спустошив Себе». Дієприслівник ὑπάρχω однаковою мірою залежить від ἠγγίσατο та від ἐκένωσεν. Тільки значення доступу дієприслівника і переклад ἀρπαγμός як «те, що треба схопити» добре узгоджується з віршем 7.

Між іншим, існує контекстуальний аргумент: якщо хтось заперечує, що Христос був істинним Богом, то йому варто заперечувати, що Він був істинним рабом — μορφῆν δούλου.

Найбільша проблема з тим, щоб розглядати λαβών як засіб [яким чином Христос Себе спустошив? — прийнявши образ раба] в тому, що спустошення це, зазвичай, віднімання, а не додавання [прийняв].

Контекст уривку (Фил. 2:3) «не робіть нічого для марнославства» наводить на думку, що Христос спустошив Себе стосовно слави, тобто обмежив поклоніння Собі, прийнявши людську природу і образ раба. Христос, будучи рівним Богу, відклав славу, яка Йому належала завжди (Івана 17:5) для того, щоб бути рабом. Христос є прикладом того, що слава не є пріоритетнішою, ніж служіння людям, тому християни, кожен з яких не має рівності з Богом-Отцем (і відповідно, рівної слави) повинні надавати перевагу служінню іншим, «дбати про інших» (Фил. 2:4).

X. ЛЕКСИКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ КОМЕНТАР***

I. Христос був Богом (вірш 6а)

A. Буття Христа

Павло почав стверджувати, що Ісус є Бог. Ця позиція Павла починається розглядатися з моменту, коли він говорить, що Христос смирив

*** Використано: John MacArthur. *The Humiliation of Christ*

Самого Себе. Грецьке слово ὑπάρχω (хупархо) не є загальноновживаним для слова «бути», як εἶμι (еймі). Ὑπάρχω робить наголос на сутності природи певної особи, тривалий стан чогось. Дієслово виражає, що хтось незмінний по своїй природі. Таким чином Павло говорить, що Ісус Христос незмінно і постійно існує у формі Бога.

В. Сутність Христа

1. Питання тлумачення

Значення грецького слова μορφή (морфе) є дуже важливе для правильно розуміння уривку. В англійській мові від слова морфе походять терміни endomorph та estomorph. В українській — аморфний (безформний). Морф́і завжди виражає істину і повноту тої істоти, яка вкладається в неї. Це слово описує сутність буття або природи того, що воно описує, в даному випадку — стосовно буття Бога.

Термін μορφή можна краще зрозуміти, порівнюючи його з словом σχῆμα (схема). В англійських перекладах (New American Standard Bible, в KJV σχῆμα — likeness) обидва слова перекладені як «форма», в українському — «подібність» і «зовнішність». Англійське слово forma (форма) є найкращим для обох грецьких термінів, хоча латинське forma використовується як аналог для μορφή. Нам слід додатково пояснити різницю між грецькими μορφή і σχῆμα.

Μορφή виражає сутнісний характер чогось. Σχῆμα робить наголос на зовнішню «форму» або вигляд. Те, що представляє μορφή незмінне завжди, а те, що σχῆμα — змінюється. Наприклад, чоловік, тобто особа чоловічої статі, може бути ембріоном, немовлям, хлопчиком, юнаком чи мужчиною. Ембріон, немовля, хлопчик, юнак та мужчина мають ту саму незмінну μορφή — чоловік, але σχῆμα — зовнішній вигляд — змінюється з віком.

Павло, використовуючи слово μορφή в Филипіянам 2, хоче сказати про незмінність сутності природи Бога. Це тлумачення першої фрази 6-го вірша підсилене другою фразою, де говориться про рівність (еквівалентність) Богу.

Практично завжди, коли хтось нападає на християнство, він нападає на вчення про божественність Христа. Про божественність Христа також говориться в інших уривках Нового Завіту — Івана 1:1, 3-4, 14, 8:58, Колоссянам 1:15-17, Євреям 1:3. Крім того, Христос робив те, що

міг робити лише Бог — чудо з хлібами (Матвія 14:15-21), зір сліпому (Матвія 12:22) і т.д.

II. Христос не тримався за Свою рівність з Богом (6b)

Грецьке слово ἴσος, перекладене «рівність» описує речі, що точно рівні по розміру, величині, якості, характеру, кількості. Англійське і українське слово «ізомер» походять від ἴσος. Ізомери — хімічні сполуки, однакові за елементним складом і молекулярною масою, але різні за фізичними та хімічними властивостями, що зумовлено різним просторовим чи скелетним розташуванням атомів у молекулах, тобто їх будовою. Можна сказати, що їх форма відрізняється, проте їхня сутність та сама. Христос рівний Богу і існував у формі Бога. Максимально дослівний переклад цього вірша такий: «Він не тримався за буття рівне Богу» — це неймовірне підтвердження вчення про божественність Христа. Перший крок у смиренні Христа полягав в тому, що Він не тримався за Свою рівність Богу. Проте ми не повинні мати сумнівів, що Він проголошував цю рівність, і люди, які оточували Христа, розуміли це.

Хоча в Нього були всі права, привілеї і почесні буття Бога, Христос не тримався за них. Слово «триматися» спочатку означало крадіжку, або предмет, отриманий крадіжкою. З часом це почало означати те, що міцно тримають, обнімають. Павло мав на увазі, що хоча Христос був Богом, але Він відмовився триматися за своє привілейоване становище з правами і почеснями, але був відкритий, щоб відкласти їх на певний час. Неймовірне послання людству дуже відрізняється від релігійної системи створеною людьми. В Індії, наприклад, можна побачити людей, що намагаються задовільнити різних богів, щоб ті не були злі на них, а християнство говорить, що Бог прийшов до жадливих грішників, які Його ненавидять, і добровільно відклав свої привілеї, щоб віддати Себе за них. Втілення виражає смирення і негоїстичне ставлення до людей Другої Особи Трійці.

III. Христос опустошив себе (вірш 7a)

Зверніть увагу на контраст у віршах 6 і 7. Христос не вважав привілеї такими, за які варто триматися, а замість цього опустошив себе.

Грецьке дієслово κενώω (спустошувати) те слово, від якого ми отримуємо «кенозіс» — вчення про те, що Христос Сам Себе спустошив, що є частиною втілення. Дієслово означає самозречення Христа, Його відмову триматися за переваги та привілеї як Бога. Бог, у якого є право на все, і Який самодостатній і має все необхідне, спустошив Себе.

Від чого Себе спустошив Христос?

А. Він залишився Богом

Христос не спустошив Себе в Своїй божественності, оскільки Він існував вічно з Богом-Отцем та Богом-Духом Святим, і якщо би Христос відмовився від божественності, то Трійця перестала б існувати. Христос не міг стати меншим, ніж Він дійсно був. Христос не поміняв божественність на людську природу. Тільки Бог може померти і подолати смерть, творити, здійснювати чудеса і говорити так, як Христос. Христос зберіг Свою божественну природу. Він відмовився від Своїх привілеїв.

В. Він відмовився від Своїх привілеїв

Наш Господь залишив Свою небесну славу. Він повністю підкорив Себе волі Отця і навчився бути слугою. Ми бачимо, що Христос в саду сказав «не Моя хай буде воля, а Твоя» (Луки 22:42). Він вчився послуху в тих речах, в яких страждів і підтвердив, що Він прийшов виконати волю Свого Отця, а не власну. Він добровільно відмовився від Своїх божественних прерогатив — добровільного використання божественних атрибутів. Він не перестав бути всезнаючим або всюдиприсутнім. Він знав, що було в людині (Івана 2:24). Він був всюдиприсутнім, але не у фізичному сенсі. Він бачив Нафанаїла під деревом (Івана 1:48), Він нічого зі Своєї божественності не віддавав, але дійсно віддавав вільне використання атрибутів, наприклад, коли казав, що не знає час Свого другого приходу (Марка 13:32). Христос був багатий, але ради нас став бідним, щоб ми через Його бідність стали багаті. Христос був бідний в цьому світі, в нього було дуже мало всього. Через те, що Христос взяв наші гріхи, стосунки в Трійці на мить були змінені. Ісус прокричав на хресті «Боже Мій, Боже Мій, нащо Мене Ти покинув» (Марка 15:34). В будь-який момент Христос міг стерти Своїх ворогів з обличчя землі, але Він цього не зробив, а добровільно спустошив Себе.

IV. Христос став слугою (вірш 7b)

А. Слугою по природі

Коли Христос спустошив Себе, Він не тільки віддав Свої привілеї, але також став слугою. Павло знову використовує слово *μορφή*, щоб показати, що те, що Христос був слугою не було зовнішнім, але було від Його природи, сутності. Його слугування не було немов плащ, який можна надягнути і зняти. Єдине місце, де використовується слово *μορφή* це Марка 16:12, там Ісус постає в воскреслому *μορφή* (формі, Огієнко, Духонченко: постать, Хоменко, Турконяк, Поченко: вигляд, Левицький: вид), тобто в формі, що повністю відображає природу воскреслого тіла. В Филип'янам 2 Христос показаний як вірний раб, що виконує волю Отця. Він підкорився Отцеві а також потребам людей. Ісус був всім тим, що про Нього описано в Ісаї 52:13-14, Ісус був слугою.

В. Слуга по позиції

Христос, будучи Богом, має все. Проте, коли Він прийшов у цей світ, Він «позичив» все: місце, де народився, місце, де спав, човен, щоб плавати по Галілейському озері, ослака, на якому Він в'їхав в Єрусалим, кімнату для Пасхи, гріб. Ісус Христос, будучи Паном панів і Володарем всього, залишився ні з чим і став слугою. Він був повноправним нащадком престолу Давида, але служив всім.

V. Христос ототожнив Себе з грішниками (вірш 7с)

«ставши подібним до людини»

Прихід Христа відбувається в вірші 7. Йому були дані всі основні атрибути людської природи, будучи однорідним нам. Він був більш ніж Богом, Він був повністю людиною і повністю Богом. Він зростав фізично та у людській мудрості.

VI. Христос у вигляді людини. (вірш 8)

«і став зовнішньо як людина»

На перший погляд вірш 8 говорить те саме, що і кінець 7-го. Різниця в тому, що змінився наголос. Зараз ми дивимося на смирення і приниження. Христос був Богочоловіком, але коли люди дивилися на Нього, вони бачили зовнішність (*σῆμα*). Павло має на увазі, що у Христі всередині було на багато більше, ніж того, що можна побачити зовні. І це

усмирило Христа — те, що Його не визнавали Ким Він був насправді. Він творив чудеса і навчав з владою. Проте реакція була така: «ти самарянин і син диявола», «хіба це не Ісус, син Марії і Йосифа, яких ми знаємо?», «чому це Він каже: Я прийшов з Небес?». Через те, що їхній розум був запаморочений гріхом, люди бачили лише його людську природу, але не помічали божественність. Тому люди не пізнали, Ким Він насправді був. Вони ставилися до Царя царів як до найгіршого з людей.

VII. Христос смирив Себе. (вірш 8b)

«Він упокорив Себе»

Ісус Христос не злословив взаємно. Якби Він не був Тим, Ким був насправді, то міг би викрикнути: «Годі вже! Я вимагаю Своїх прав! Хіба Ви не знаєте, Хто я?». І Він розірвав би всіх на шматочки.

Подумайте про тортури Христа. Він не сказав жодного слова, коли проходив через неймовірні страждання. Він лише погодився зі сказаним Йому «Ти кажеш». Вони насміхалися над ним, зневажали, вищипували Йому бороду і ставилися як до покидька, але Він не сказав жодного слова. Він мовчав і приймав образи під час суду і тортур. Він не вимагав своїх прав, але смирився.

VIII. Христос був послухний аж до смерті.

«будучи покірний до смерті»

Христос в жоден момент часу не сказав: «Досить! Годі вже!». Ні під час тортур, ні під час образ і насмішок, ні тоді, коли напівголий ніс хрест, і не сказав на хресті. Христос був послухний до моменту смерті. Христос через всі ці речі пройшов і був послухний, для того, щоб забрати нас від темної смерті в кольорове життя.

IX. Христос помер на Хресті

Слово «навіть» привертає увагу через спосіб, яким він помер. Христос постраждав від смерті, але смерті на хресті. Смерть на хресті це найбільчша і найганебніша, принизлива і жорстока. Розп'яття прийшло з Персії, потім потрапило в Римську імперію. Римляни використовували страту через розп'яття для жадливих злочинців, бунтівників, вбивць. Євреї ненавиділи розп'яття через Повторення Закону 21:23 «проклятий кожен, хто висить на дереві». В Галатах 3:3 написано, що

Христос викупив нас від прокляття Закону, ставши прокляттям за нас. Бог, Який став людиною, пережив повне людське приниження, будучи оголеним перед світом, який його зневажає, забиваючи цвяхи в Його руки і ноги.

Підсумок (до віршів 5-9)

Дивлячися на шлях Христа в Його сходженні до нас можна подумати, що Христос подумав: «Ці люди справді недостойні викуплення». Можна подумати, що така смерть надто принизлива, щоб її здійснити за цих людей. Христос нагнувся, впокорився, щоб померти за тебе і за мене. Павло висловив своє захоплення Божим планом спасіння в Римлянам 11:33 «О глибино багатства, і премудрости, і знання Божого! Які невідомі присуди Його, і недосліджені дороги Його!» Жодна людина не змогла би розробити або придумати такий план спасіння.

Якщо б ми запланували втілення, то Христос народився б у палаці, Його сім'я була би багата, Він навчався б в найкращих університетах світу, у нього були б найкращі вчителі-репетитори. І ми би все так запланували, щоб всі любили Месію, щоб Месія зустрічався з видатними постаттями країни, але Він не народився би у хліву, не проводив би час в майстерні свого вітчима-теслі в невідомому маленькому місті. Ми також планували би, щоб найкращі люди були його учнями, і ці учні мали би пройти суворі випробування. Ми не дозволили б Йому бути приниженим. Ми посадили би в в'язницю кожного, хто плюнув би в Його бік, висмикнув волосину з бороди або проявив зневагу. Псалміст сказав, що Божі суди — немов безодні, дуже-дуже глибокі і недослідимі. І дійсно, Божі дороги недослідимі, Божі істини глибокі. Божа ціль була дуже глибока і Бог досягнув її в незвичний для нас спосіб.

X. Слава Христа після смирення

«Тому Бог Його підвищив» — саме смирення Христа було причиною, чому Бог Отець підвищив Христа. Ім'я Христа є вищим за будь-яке ім'я, в тому числі «Ягве», «Адонай» і т.д. Тут говориться про статус і славу, яку Христос отримав після воскресіння, і яка буде явлена повною мірою в майбутньому. Христос має «найвищу популярність» в хорошому сенсі цих слів — Його Особа вплинула на календар, на розвиток історії, на морально-культурні цінності, його приклади і вислови стали

всесвітньо відомі навіть за межами християнства. Наслідком того, що ім'я Христа піднесене, є те, що воно стало найвідомішим у світі. Але «ім'я» означає також владу і авторитет. Ісус Христос отримав владу судити живих і мертвих, віруючих і невіруючих. Він Головний суддя Всесвіту. «Щоб всяке коліно зігнулося» — кожне створіння, людина чи ангел буде змушена поклонитися Йому та визнати Його силу та велич. Віруючі зроблять це з радістю і любов'ю, невіруючі та ангели-грішники будуть змушені визнати перевагу Христа.

Підсумок (до віршів 10-11)

Важливо пам'ятати, в які «рамки» Павло ставить тему смирення Христа. Павло навчає християн міста Филипи благочестя, кажучи їм про любов, спільність, благочестя, правильну мотивацію в служінні. Вірші 3 і 4 є перехідними між благочестям християнина і прикладом Христа. Христос, як навчає Павло, перебуваючи в образі Бога і будучи рівний Богу (а це найвищий статус у Всесвіті), став послухним і смиренным слугою, при чому Його послух і смирення були найглибші — до ганебної смерті злочинця. Якщо Христос так вчинив, щоб послужити нам, то ми тим більше маємо бути смиреними стосовно братів і сестер, служити їм та дбати про їхні інтереси і потреби. Вірші 9-11 ніби натякають на нагороду за послух, а вірш 12 підтверджує головну тему уривку — смиренення і послух.

ХІ. ЗВ'ЯЗОК З ІНШИМИ МІСЦЯМИ ПИСАННЯ

В Писанні кілька разів пояснюється роль смирення в житті християнина. Бог допомагає смиренному (Йова 22:29), заохочує шукати смирення (Софонія 2:3), дає смиренному благодать (Якова 4:6, 1 Петра 5:5). Смирення — це практична довіра Богу в складних життєвих обставинах. Одним з зовнішніх проявів смирення є лагідність. Писання ставить нам за приклад Мойсея (Числа 12:3). Бог провадить і навчає лагідних (Псалом 25:9). Лагідна відповідь сприяє миру між людьми (Приповісті 15:1). Ісус назвав лагідних блаженними (Матвія 5:5), а Павло говорив, що хоче прийти до церкви в Коринті з духом лагідності (1 Коринтян

4:21). Лагідність, так само як чистота, розум, доброта має бути ознакою служіння християнина (2 Коринтян 6:6), лагідність — це дух, тон вправлення брата (Галатам 6:1). Лагідність настільки важлива, що вона має бути відома всім людям (Филип'янам 4:5, Титу 3:2), і бути «одежею» християнина (Колосянам 3:12, Ефесеям 4:2), за лагідністю треба гнатися, тобто докладати зусиль, щоб здобути її (1 Тимофію 6:11). Служитель церкви має переконувати противників з лагідністю (2 Тимофію 2:25). Справжня мудрість має проявлятися в лагідності (Якова 3:13). Відповідати про віру слід лагідно (1 Петра 3:15). Писання застерігає нас, що деякі люди мають лише лицемірну, нещирю лагідність (Приповісті 26:25).

XII. БІБЛІОГРАФІЯ

1. Біблія або книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту. Українське біблійне товариство, 2007. — 1375 с.
2. Святе Письмо Старого та Нового Завіту. United Bible Societies. 1990. — 1394 с.
3. Чарльз Райри. Основы богословия. — Одесса: Христианское просвещение, 2008. — 656 с. ISBN 5-87727-043-5
4. Генрі Кларенс Тиссен. Лекції з систематичної теології. Едмонтон, 2001. — 437 с. ISBN 966-7450-45-7
5. Меррилл С. Тенні. Обзор Нового Завета. — 434 с.
6. Дональд Гатри. Введение в Новый Завет. Библия для всех, Санкт-Петербург. 2005. — 800 с.
7. Крейг Кинер. Культурно-исторический контекст Нового Завета.
8. Даниел Б. Уоллас. Углубленный курс грамматики греческого языка. Новосибирская библиейская богословская семинария. 2010, — 858 с. ISBN 978-5-9902130-1-2
9. Мотиер Алек. Послание Филиппийцам.
10. Мэтью Генри. Толкование на все книги Нового Завета, 2002.
11. Роджер К. Л. Новый лингвистический и экзегетический ключ к греческому Новому Завету. Библия для Всех. Санкт-Петербург, 2001. 1007 с.
12. Стерн Д. Комментарий к Еврейскому Новому Завету.

13. Бенгт Хегглунд. История теологии. Светоч. Санкт-Петербург. 2001.
369 с. ISBN 5-7443-0058-9
14. John MacArthur. The Humiliation of Christ
15. Robertson, A T. Word Pictures in the New Testament.
16. John MacArthur. The Humiliation of Christ.
17. Allan Turner. A Commentary on Philippians.
18. Vincent Cheung. A Commentary on Philippians.
19. John Calvin — Commentary

Подяка за допомогу у підготовці:
Костянтину Головченку
Олені Федій

Навчальне видання

Сергій ЧЕПАРА

ЯК ЗРОЗУМІТИ БІБЛІЮ?
Міні-посібник з герменевтики

Редагування: *Роксолана Ковельська, Марія Дзямка*
Макет і обкладинка: *Наталія Олійник*